

Kuluttajanäkökulmia eläinten hyvinvointimerkin kehittämiseen

Heinola Katriina¹⁾, Latvala Terhi¹⁾, Raussi Satu²⁾, Kauppinen Tiina²⁾ ja Niemi Jarkko K.¹⁾

1) Luonnonvarakeskus, Latokartanonkaari 9, 00790 Helsinki, katriina.heinola@luke.fi, terhi.latvala@luke.fi jarkko.niemi@luke.fi

2) Eläinten hyvinvointikeskus, Luonnonvarakeskus, Latokartanonkaari 9, 00790 Helsinki, tiina.kauppinen@luke.fi, satu.raussi@luke.fi

TIIVISTELMÄ

Selvitimme suomalaisten odotuksia tuotantoeläinten hyvinvoinnista ja sitä, millainen merkitys eläinten hyvinvointia edistävillä toimenpiteillä ja eläinten hyvinvoinnista kertovilla pakkausmerkinnöillä eläinperäisissä elintarvikkeissa on kuluttajille. Kuluttajatutkimuksen pääasiallisena tarkoituksena oli lisätä ymmärtämystä siitä, mitkä ovat kuluttajien huolenaiheita ja toisaalta kiinnostuksen kohteita eläinten hyvinvointimerkinä, ja miten merkintä voitaisiin parhaiten lanseerata kuluttajien keskuudessa. Keskeinen kysymys on, tulisiko suomalaisille eläintuotteille kehittää merkintä, joka edistäisi eläinten hyvinvointia ja toisi näkyvästi esiin eläinten hyvinvoinnin eteen tehtäviä toimenpiteitä tiloilla.

Tieteellinen ymmärrys tuotantoeläinten hyvinvoinnin osatekijöistä paranee jatkuvasti. Sitä kautta ymmärrys kasvaa myös kuluttajien keskuudessa. Eläinten hyvinvoinnin tieteelliseen mittaamiseen on kehitetty Welfare Quality® mittaristo (WQ). Kuluttajien mielipiteissä WQ:n eri osa-alueiden tärkeydestä korostuivat laajasti hyvinvoinnin eri osa-alueet: eläimen perustarpeet, kuten jano ja nälän tyydyttyminen sekä hyvä terveys, olosuhteiden, tilan, liikkumismahdollisuuksien ja hyvän hoidon merkitys sekä eläinten mahdollisuudet lajinmukaiseen käyttäytymiseen ja vuorovaikutukseen ihmisten ja toisten eläinten kanssa.

Vuoden 2018 aikana toteutettiin kolme laajaa kuluttajakyselyä. Kuluttajakyselyn perusteella kuluttajille tärkeimpiä hyvinvoinnin osa-alueita olivat vastaajien mielestä eläimen terveyteen ja ravitsemukseen liittyvät tekijät, mutta yli 80 % vastaajista piti muitakin osa-alueita tärkeinä. Kuluttajien näkökulmasta tärkeimpiä ovat eläinten perustarpeisiin liittyvät kysymykset, kuten jano, nälkä, terveys. Toiseksi tärkein ominaisuusryhmä liittyy eläimen olosuhteisiin, jolloin tuotantoeläimille mahdollisesta vapaana liikkuminen, riittävästi tilaa, pehmeä makuualusta ja hyvä hoito. Kolmanneksi tärkein osa-alue liittyy vuorovaikutukseen ja käyttäytymiseen, jolloin mahdollisesta lajinomainen käyttäytyminen, hyvä hoitaja-eläin-suhde, eläintenvälinen sosiaalisuus sekä erilaiset tunnetilat, kuten leikkisyys.

Vastaajista 65 % arvioi, että ostaisi hyvinvointimerkittyjä tuotteita, jos kotieläintuotannossa keskityttäisiin enemmän eläinten hyvinvointiin. Puolet vastaajista oli ostanut tuotantotapamerkittyjä eläintuotteita esimerkiksi luomumerkin avulla. Jos Suomen markkinoille tuotaisiin uusi hyvinvointimerkki, kolme neljäsosaa vastaajista koki mahdollisen hyvinvointimerkityn tuotteen ostamisen myönteisesti ja 14 % vastaajista koki merkinnän tarpeettomaksi. Kaksi kolmasosaa uskoi merkinnällä varustetun tuotteen ostamisen parantavan eläinten hyvinvointia myös käytännössä.

Asiasanat: eläinten hyvinvointi, kuluttajat, eläinten hyvinvointimerkki

Johdanto

Yhtäältä kiinnostus ja toisaalta huolestuneisuus eläinten hyvinvointia kohtaan ovat olleet esillä viime vuosina. Julkinen keskustelu on liittynyt erityisesti erilaisiin tuotantotapoihin sekä eläinten hyvinvoinnin tasoon, valvontaan ja lainsäädännön rikkomuksiin (MMM 2020). Huoli eläinten hyvinvoinnista on johtanut siihen, että etenkin Euroopassa ja Pohjois-Amerikassa on kehitetty eläinten hyvinvointimerkintäjärjestelmiä, jotka näkyvät kuluttajalle saakka pakkausmerkintänä. Eläinten hyvinvointimerkintäjärjestelmän tavoitteena on samanaikainen tuotantoeläinten hyvinvoinnin edistäminen sekä tuotannon läpinäkyvyyden parantaminen eläintuotannon käytännöistä kuluttajalle.

Suomessa ei vielä ole yhdenmukaista useaa tuotantoeläinlajeja kattavaa hyvinvointijärjestelmää. Kansainvälinen tieteellisesti tutkittuun tietoon perustuva eläinten hyvinvoinnin mittaamenetelmä, Welfare Quality® (Botreau ym. 2007, Botreau ym. 2009), on käytössä osassa kotimaista maidontuotantoa, Juustoportin Vapaan lehmän maidossa sekä Lidlin myymässä Ilona-maidossa (Juustoportti 2020, Lidl 2020). Myös maatalouspoliittisella ohjauksella tuetaan eläinten hyvinvointia parantavia toimenpiteitä ja eläinten hyvinvointituki kannustaa tuottajia erilaisiin hyvinvointitoimenpiteisiin. Tukea maksetaan vain eläinsuojelulainsäädännön (Eläinsuojelulaki 247/1996, Eläinsuojeluasetus 396/1996) ylittävälle toimenpiteille. Myös luomutuotannossa eläinten hyvinvointiin, etenkin lajinnukaiseen käyttäytymiseen, panostetaan tavanomaista tuotantoa enemmän (Laki eräistä ohjelmaperusteisista viljelijäasetuksista 1360/2014). Sianlihantuotannossa on käytössä kansallinen sikojen terveydenhuoltojärjestelmään perustuva laatujärjestelmä, joka näkyy kuluttajille terminä 'Laatuvastuu' (Ruokavirasto 2020).

Suomessa eläintautitilanne on maailmanlaajuisestikin verrattuna hyvä (Ruokavirasto 2019). Suomessa on kattavat eläinten terveydenhuoltojärjestelmät, jotka ovat laajasti käytössä etenkin naudoilla ja sioilla. Eläinsuojelulaki ja asetus kieltävät useat mutilaatiot eli esimerkiksi hännän typistymisen tai nokan katkaisun, joita käytetään yleisesti muiden maiden eläintuotannossa. Vapaaehtoisesti eli yli lainsäädännön vaatimusten esimerkiksi nautojen hyvinvointia edistetään mm. varmistamalla makuupaikan mukavuus puhtaalla, kuivalla ja pehmeällä alustalla ja riittävällä tilalla, vapaasti saatavilla olevalla vedellä sekä eläinlääkärin suorittamalla nupoutuksella kivunlievitystä ja paikallispuudutusta käyttäen. Muissakin tuotantomuodoissa eläinten hyvinvointia edistävät lajinnukainen ruokinta, vapaus liikkua, makuualustan puhtaus, kuivuus ja mukavuus, lisätila sekä eläimille tarjotut, lajinnukaiseen käyttäytymiseen edistävät virikkeet (EHK 2016). Eläinsuojelulain uudistaminen on kehitteillä Suomessa (MMM 2018) ja se on tuonut keskustelua muun muassa lehmien pidosta parsinavetoissa ja pihatoissa ja sikojen tiineytys- ja porsitushäkkien käytöstä. Sikojen vapaaporsitus on lisääntynyt, mutta edelleen häkkiporsitus on vallitseva tapa. Kananmunantuotannon osalta suuret kauppaketjut kuten S-ryhmä, K-ryhmä ja Lidl ovat ilmoittaneet luopuvansa virikehäkeissä tuotetuista munista siirtyen vapaan kanan muniin, joten muutoksia myös vähittäiskaupan taholta on tapahtumassa.

Hyvinvointimerkintäjärjestelmät tuovat kustannuksia toimijoille esimerkiksi hyvinvointivaatimukseen liittyvien investointien, hankintojen tai kasvaneen työajan muodossa sekä järjestelmän todentamisen, valvonnan, raaka-aineiden erillään pitämisen, jäljitettävyyden ja markkinoinnin muodossa. Nämä kustannukset on katettava tuotteista saatavalla lisähinnalla. Tarkastelimme kuluttajalle suunnattujen kolmen laajan kyselyn avulla kuluttajien mielipiteitä suomalaisen eläintuotannon tasosta ja eläinten hyvinvointia edistävien toimenpiteiden tärkeydestä eläinlajeittain. Kuluttajien mieltymysten ja näkemysten tunnistaminen on tärkeää, jotta merkkiä voidaan kehittää markkinaehtoisesti.

Materiaali ja menetelmät

Hyvinvointitoimenpiteiden valinta

Toimenpiteiden määrittely asiantuntijatyönä

Eri tuotantoeläimille ehdotetut hyvinvointitoimenpiteet perustuivat tieteelliseen kirjallisuuteen eläinten hyvinvoinnista sekä sidosryhmäasiantuntijoiden kanssa pidettyihin työpajoihin sekä sidosryhmille tehtyyn kyselyyn hyvinvointikriteerien tärkeydestä. Tutkimus on osa projektia, jonka yksi työpaketti keskittyi hyvinvointia edistävien tekijöiden kartoittamiseen (Wallenius 2020). Lisäksi järjestettiin kymmenen työpajaa erikseen siipikarja-alan asiantuntijoille, eläinsuojelujärjestöille, eläinten hyvinvoinnin ja kuluttajatutkimuksen tutkijoille, meijerialalle, päivittäistavara-kaupalle, lihateollisuudelle, ETT Eläinten terveys -yhdistykselle sekä edunvalvonnalle/ tuottajaorganisaatioille. Työpajoissa keskusteltiin hyvinvointimerkintäjärjestelmän perustamisesta yleisellä tasolla. Sidosryhmille tehdyssä kyselyssä tarkasteltiin vielä tarkemmin asiantuntijoiden näkemystä hyvinvointitoimenpiteiden tärkeydestä suhteessa toisiinsa.

Tarkasteltaessa vastaajien mielipidettä eläinten hyvinvoinnin eri osa-alueista hyödynnettiin myös kansainvälistä Welfare Quality® (WQ) -mittausmenetelmää (Welfare Quality 2018). WQ huomioi neljä

eri osa-aluetta: hyvä ruokinta, hyvä kasvatusympäristö, hyvä terveys ja käyttäytyminen. Menetelmä sisältää myös eläinperäisiä mittareita, kuten eläimen ihon kunto tai käyttäytyminen, resurssiperäisten mittareiden lisäksi. Resurssiperäiset mittarit, kuten pehkun määrä, ovat eläinperäisiä mittareita helpompia ja usein myös edullisempia valvoa. Resurssiperäiset mittarit ovat hyvinvointivointijärjestelmissä enemmän käytettyjä kuin eläinperäiset mittarit, edellä mainituista syistä.

Eri tuotantoeläimille ehdotetut toimenpiteet

Tuotantoeläimille valikoidut hyvinvointitoimenpiteet edistävät lajinmukaista käyttäytymistä (virikkeet, lajinmukainen ruokinta, liikkumisen vapaus), hyvää kasvatusympäristöä (mukava makuualusta ja pehku, usein ulkoilumahdollisuus), hyvää ruokintaa ja vedensaantia sekä ennaltaehkäisevää terveydenhuoltoa. Myös eläinten mahdollisuudet saada hyvää kohtelua sekä tuntee positiivisia tunnetiloja hoitajan asiantuntemuksen kautta huomioitiin kriteerillä, jossa hoitaja käy eläinten hyvään kohteluun ja käsittelyyn liittyvän koulutuksen. Eläimen positiiviset tunteet, niiden (toiminnallinen) yhdistäminen tavoitekäyttäytymiseen, elämänlaatu sekä onnellisuus liitetään positiiviseen eläinten hyvinvointiin, joka painottaa eläimen mahdollisuutta elää hyvää elämää (Lawrence ym. 2019). Hyvän kohtelun ja positiivisten tunnetilojen arviointia voidaan tehdä esimerkiksi leikkikäyttäytymisen tai tietynlaisen tunnetilaa ilmentävän ääntelyn perusteella (Boissy ym. 2007). Sikojen hyvinvointikriteereiksi esitettiin hyvää kohtelu ja käsittely -koulutusta hoitajille, ennaltaehkäisevää terveydenhuoltoa, lisäelintilaa, hyvinvointi-indeksiä (hyvinvoinnin säännöllinen mittaaminen useista tekijöistä), laadukkaan tonkimismateriaalin tarjoamista niin, että materiaalia on aina saatavilla, vapaata porsimista, ulkoilumahdollisuutta sekä tiineytystä ilman häkissä pitoa. Esimerkiksi lisätilalla on havaittu positiivisia vaikutuksia ihon kuntoon sekä kasvunopeuteen (Barnett ym. 2000, Turner ym. 2000). Monet tekijät vaikuttavat myös sian käyttäytymiseen, kuten vähäinen tila ja riittämätön ruokinta sekä virikkeiden vähäinen tarjonta (Scollo ym.2016, Vermeer ym 2017) Vapaa porsitus edistää emakon liikkumisen vapautta, luontaista käyttäytymistä sekä kontaktia porsaisiin sekä mahdollistaa pesänrakennuskäyttäytymisen (Wischner ym. 2009, EHK 2013a).

Nautojen hyvinvointitekijöinä tarkasteltiin ulkoilu- ja jaloittelumahdollisuutta talvikaudella, pehmeää makuualustaa, karkearehun jatkuva saantia, jalkaterveyden seurantaa, ennaltaehkäisevää terveydenhuoltoa, hyvä kohtelu ja käsittely -koulutusta sekä jatkuvaa vedensaantia. Lisäksi lihanautojen osalta tarkasteltiin lisäelintilaa ja lehmien osalta laidunnusta kesäkaudella sekä vapaata liikkumista (pihattonavetta) ja vasikoiden osalta imemistarpeen tyydyttämistä sekä runsaampaa juottoa. Esimerkiksi laidunnuksella on monia positiivisia vaikutuksia mm. ontumisen vähenemiseen, utaretulehduksiin sekä lajinmukaiseen käyttäytymiseen (Washburn ym. 2002, Hernandez-Mendo ym 2007, Roca-Fernandez 2013), jota edistää ylipäättään mahdollisuus vapaaseen liikkumiseen kytkemiseen verrattuna (von Keyserlingk ym. 2000). Lampaiden hyvinvointia edistäviksi toimenpiteiksi valikoituivat jatkuva vedensaanti, laidunnusmahdollisuus, ulkoilu- ja jaloittelumahdollisuus laidunkauden ulkopuolella, karitsoinnin valvonta, keritseminen kahdesti vuodessa, ennaltaehkäisevä terveydenhuolto sekä hyvä kohtelu ja käsittely -koulutus. Esimerkiksi karitsoinnin valvonnalla ja siihen liittyvillä tekijöillä kuten maidonsaannilla on merkittävä vaikutus karitsakuolleisuuteen (Dwyer 2008).

Broilereilla ja munivilla kanoilla hyvinvointitoimenpiteinä tarkasteltiin lisäelintilaa, ennaltaehkäisevää terveydenhuoltoa, hyvä kohtelu ja käsittely -koulutusta, virikkeiden tai lajinomaisen käytöksen mahdollistavien tekijöiden käyttöä, kuten broilereilla ritilätaasoja ja kanoilla kuopsutus- ja kylpemismahdollisuutta. Kanoilla hyvinvointitekijöitä olivat edellä mainittujen lisäksi ulkoilumahdollisuus, ilmanlaadun seuranta, vapaa liikkuminen sekä lajinomainen ruokinta (esim. kokonaiset jyvät). Broilereille hyvinvointitekijöitä olivat lisäksi hitaammin kasvava rotu, jalkaterveyden ennaltaehkäisevä seuranta tilalla sekä mukava alusta. Broilieren osalta esimerkiksi hyvällä makuualustamateriaalilla on monia hyvinvointivaikutuksia, kuten jalkaterveyden ja yleensä terveyden edistyminen (Dawkins ym. 2004, Bessey 2006).

Kuluttajakysely

Syksyllä 2018 toteutettiin kolme laajaa kuluttajakyselyä, joista kukin keskittyi tiettyyn eläinlajiin tai eläinlajeihin. Nautoihin liittyviä kysely tarkasteli maidontuotantoon ja naudanlihantuotantoon, siipikarjaan liittyvä kysely kananmunantuotantoon ja broilerintuotantoon ja kolmas sianlihantuotantoon ja lampaanlihantuotantoon liittyviä tekijöitä yhteisten yleisempien kysymyksiä lisäksi. Kyselyt toteutettiin ostopalveluna ja kuhunkin kyselyyn saatiin vastaukset 400 vastaajalta. Kyselyssä huomioitiin myös kuluttajan näkemykset järjestelmän rahoituksesta ja valvonnasta, yleisistä kulutustottumuksista ja niiden muutoksista sekä kuluttajan tietoisuudesta ja yhteyksistä nykyiseen eläintuotantoon.

Vastaajat ja heidän tietoisuus eläintuotannosta

Vastaajien (n=1200) taustatietoja on esitetty taulukossa 1. Naisia vastaajista oli 51 prosenttia, mikä vastaa koko myös koko maan osuutta. Yli 65 vuotiaita oli vastaajista 24 % ja 18-24 vuotiaita 11 %. Taulukossa on esitetty myös koko maan edustavuus prosentteina (18 vuodesta ylöspäin, SVT 2020a). Yli 65-vuotiaat ovat tutkimuksessa hieman aliedustettuina, mikä voi johtua tutkimuksen sähköisestä tiedonkeruutavasta. Vastaajista 18 % ei kertonut tulojaan, joten niitä on haastava verrata koko maan kotitalouksien tuloihin. Koko maassa kotitalouksista alle 20 tuhatta euroa tienasi 21 %, 20-40 tuhatta euroa 29 %, 40-70 tuhatta 27 %, 70-100 tuhatta euroa 14 %, 100-120 tuhatta euroa 4 % ja yli 120 tuhatta euroa 5 % (SVT 2020b). Koulutuksen osalta koko maassa 20 vuotta täyttäneistä korkea-asteen tutkinnon on suorittanut 34 % (SVT 2020c) ja tutkimuksessa 38 %, eli hieman korkeampi osuus. Toisen asteen suorittaneita koko maassa oli (vuonna 2018) 42 % ja ilman peruskoulun jälkeistä tutkintoa 23 %, yli 20 vuotta täyttäneistä koko maassa. Vertailuun tuo kuitenkin haasteita se, että tutkimukseen vastasivat vain yli 18-vuotiaat, mutta koko maan tiedoissa ikäjakaumatiedot esittävät yli 20-vuotiasta väestöä. Vastaajista kokopäivätyössä oli 37 %, osa-aikatyössä 7 %, yrittäjiä 2 %, eläkkeellä 33 % ja opiskelijoita 9 %. Työttömiä oli 8 % ja muussa elämänvaiheessa 3 %. Koko maassa yli 18-vuotiaista vuonna 2018 työllisiä oli 53 % ja työttömiä oli 6 %, eläkeläisiä 32 % ja opiskelijoita 5 %. Muita ryhmiä, kuten varusmiehiä ja muuten työvoiman ulkopuolella olevia oli 5 % (SVT 2020d) väestöstä.

Taulukko 1. Vastaajien sukupuolijakauma, ikä (myös koko maassa) ja koulutus, % vastaajista (n=1200)

Sukupuoli ja ikä	% (maassa)	Kotitalouden tulot, tuhat €	%	Koulutus	%
Nainen	51 (51)	>20 €	18	Ei peruskoulutusta	1
18 - 24 v.	11 (10)	20-40	26	Ylempi perusaste	8
25 - 34 v.	16 (16)	40-60	17	Opistoaste	14
35 - 44 v.	15 (15)	60-80	11	Toisen asteen koulutus	37
45 - 54v.	17 (15)	80-120	8	Alempi korkeakouluaste	23
55 - 64v.	17 (16)	yli 121	2	Ylempi korkeakouluaste	13
65+v	24 (28)	Ei tiedossa	18	Tutkijakoulutusaste	2
				Muu	2

Vastaajista kolmannes on vierailut tuotantotilalla viiden viimeisen vuoden aikana. Kysyttäessä yhteyksistä eläintuotantoon, 45 % vastaajilla ei ollut työskennellyt ja 3 % työskenteli tai oli työskennellyt tilalla, 26 %:n lähisukulaisella oli tila ja 13% oli asunut maatilalla tai asui kyselyhetkellä. Vastaajilta kysyttiin myös heidän omaa subjektiivista näkemystään siitä, kuinka paljon he kokevat tietävänsä nykyisestä eläintuotannosta. Runsas kolmannes eli 35 % koki tietävänsä vähän ja 6 % ei lainkaan. Paljon koki tietävänsä 3 % ja melko paljon 13 %. Jonkin verran arveli tietävänsä 43 %.

Tulokset

Eläinten hyvinvoinnin eri osa-alueiden tärkeys ja tuotantoeläinten hyvinvoinnin kehitys

Eläinten hyvinvoinnin osa-alueet perustuvat WQ mittausmenetelmän osa-alueisiin (Canali ja Keeling 2016, Welfare Quality 2018). Hyvään ruokintaan liittyvinä osa-alueina kysyttiin lajinmukaisen ja terveyttä edistävän ravinnon sekä ”Ei pitkittynyttä janoa tai nälkää”-tekijän tärkeyttä. Hyvään terveyteen liittyvät tekijät olivat ”Ei koe hoitotoimenpiteitä kipua, ei merkittävässä määrin sairauksia, ei merkittävässä määrin vammoja”. Hyvään kasvatusympäristöön liittyvät liikkumisen helppous, mukava lämpötila kasvatusympäristössä sekä makuualustan mukavuus. Eläinperäisiä resursseja tuovat esiin lajinmukaisen käyttäytymisen mahdollistavat tekijät, kuten mahdollisuus kokea positiivisia tunnetiloja, hyvä eläimen ja hoitajan välinen suhde, mahdollisuus hoitaa jälkeläisiä, mahdollisuus sosiaaliseen käyttäytymiseen muiden eläinten kanssa, ja mahdollisuus lajinomaiseen syömiskäyttäytymiseen.

Kuva 1. Vastaajien mielipide eläinten hyvinvoinnin eri osa-alueiden tärkeydestä (n=400)

Vastaajien mielipidettä kysyttiin viisiportaisella asteikolla vastausvaihtoehtojen ollessa ei lainkaan tärkeästä erittäin tärkeään. Tärkeimmäksi osa-alueeksi nähtiin ravintoon liittyvä tekijät, joita pidettiin erittäin tärkeinä tai tärkeinä yli 90 % mielestä (Kuva 1). Myös terveyteen liittyvät tekijät koettiin tärkeiksi. Mahdollisuus hoitaa jälkeläisiä, sekä eläimen ja hoitajan välinen suhde ja mahdollisuus positiivisiin tunnetiloihin nähtiin muihin verrattuina harvemmin tärkeiksi, mutta silti tekijöitä piti vähintään tärkeinä yli 80 % vastaajista. Kyselyssä tarkasteltiin vastaajien näkemystä eläinten hyvinvoinnin kehittymisestä (n=1200). Vastaajista 44 % oli sitä mieltä, että tuotantoeläinten hyvinvointi on parantunut viimeisen 10 vuoden aikana. Vain 11 %:n mielestä hyvinvointi on heikentynyt, kun taas 31 % oli sitä mieltä, että hyvinvointi on pysynyt ennallaan. Kyselyssä kysyttiin myös vastaajien näkemystä hyvinvoinnin tulevan 10 vuoden kehityksestä. Vastaukset olivat hyvin samankaltaisia viime vuosien kehityksen kanssa; 49 % uskoi hyvinvoinnin parantuvan, 31 % oli sitä mieltä, että hyvinvointi pysyy samana ja 10 % vastaajista näki hyvinvoinnin heikkenevän. Paranemisen syyksi esitettiin muun muassa kuluttajien lisääntyntä tietoisuutta ja vaatimustasoa, viranomaisten valvonnan tehostumista ja uusia tuotantoteknologioita ja heikkenemisen syiksi tilakoon ja tehokkuuden kasvia, vähäistä puuttumista epäkohtiin sekä tuottajien taloustilanteen ja jaksamisen heikentymistä.

Kuluttajien mielikuva hyvinvoinnista eri tuotantomuodoissa

Vastaajien (n=400) mielikuva tuotantoeläinten hyvinvoinnista on esitetty lajeittain sekä tuotantomuodoin- ja vaihein Taulukossa 2. Prosenttiosuus kuvaa niiden vastaajien osuutta, jotka näkivät kussakin tuotantomuodossa hyvinvoinnin hyvänä tai erittäin hyvänä. Vastaajille esitettiin neutraali

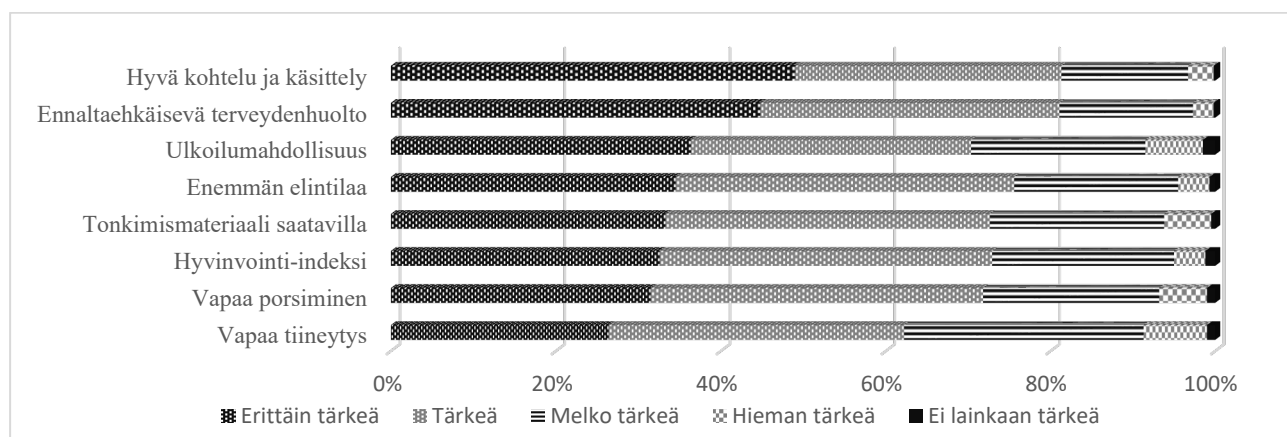
kuvaus kustakin esitetystä vaiheesta. Kaiken kaikkiaan ”vapaissa” (ei kiinnipitoa kytkettyä) tuotantomuodoissa hyvinvoinnin nähtiin olevan korkeimmalla tasolla, kuten sikojen osalta häkittömässä (vapaassa) porsituksessa tai tiineytyksessä, lehmillä, lihanaudoilla tai lampailta pihatossa ja kanoilla ulko- tai lattiakanaloissa. Teurastukseen liittyvät tuotantovaiheet ja broilerin hyvinvointi sekä etenkin lihanautojen kasvatus ryhmäkarsinassa nähtiin heikoimmaksi.

Taulukko 2. Osuus vastaajista, joiden mielestä hyvinvointi on tuotantomuodossa hyvä tai erittäin hyvä

Lihanaudat	%	Siat	%
Lihanauta emolehmätuotannossa	74	Vapaa porsitus	74
Lihanauta pihatossa	63	Ei käytetä tiineytyshäkkiä	65
Naudat ennen teurastusta	41	Sikojen teuraskuljetus	49
Nautojen teuraskuljetus	28	Sika ennen teurastusta	42
Lihanauta ryhmäkarsinassa	16	Lihasiat ryhmäkarsinassa	37
Munivat kanat		Emakot porsitushäkissä	21
Kanat ulkokanalassa	82	Emakot tiineytyshäkissä	18
Kanat lattiakanalassa	67	Lampaat	
Kanat virikehäkkikanalassa	33	Lampaat tilalla (pihatto, laidunnus)	82
Broilerit		Lampaiden teuraskuljetus	50
Broilerit tilalla	50	Lampaiden teurastus	38
Broilerit ennen teurastusta	37	Lypsylehmät	
Broilerit hautomovaiheessa	29	Lypsylehmät pihatossa	71
Broilerin teuraskuljetus	19	Lypsylehmät parsinavetassa	24

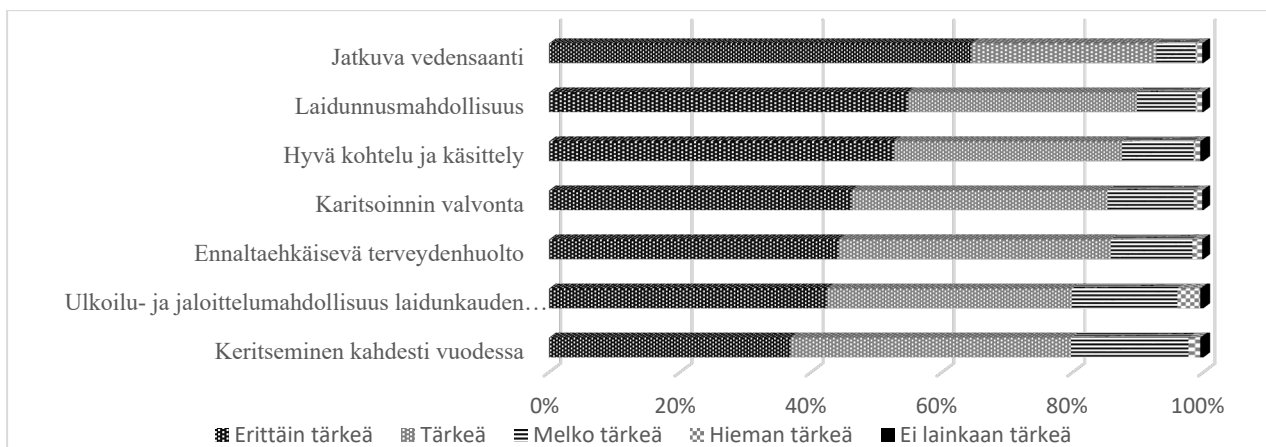
Hyvinvointimerkin tärkeimmät toimenpiteet tuotantoeläinlajeittain

Tärkeimmäksi sianlihantuotannon toimenpiteeksi nähtiin hyvä kohtelu ja käsittelykoulutus sekä ennaltaehkäisevä terveydenhuolto (Kuva 2). Hieman yllättäen vapaata porsimista ja tiineytystä ilman häkissä pitoa pidettiin vähemmän tärkeinä, vaikka hyvinvointia ei nähty kyseisissä tuotantomuodoissa kovin hyvällä tasolla (Taulukko 2). Myös olosuhteisiin ja käyttäytymiseen liittyviä tekijöitä kuten lisäelintilaa ja ulkoilumahdollisuutta sekä tonkimismateriaalin saatavuutta pidettiin vähintään tärkeinä, kuten myös montaa tekijää mittaavaa hyvinvointi-indeksiä.

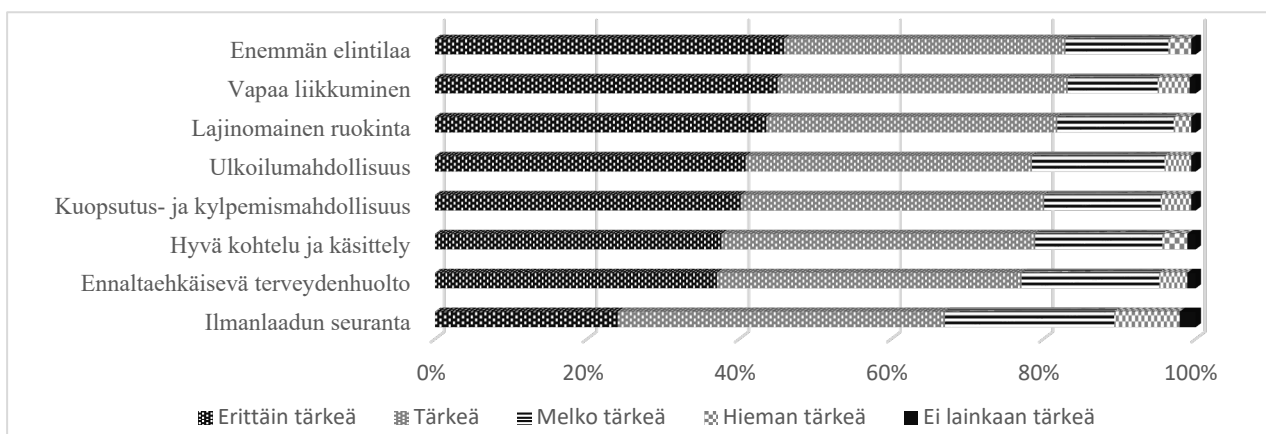
Kuva 2. Hyvinvointikriteerien tärkeys sianlihantuotannossa (n=400)

Lampailta tärkeimpinä kriteereinä pidettiin jatkuvaa vedensaantia ja laidunnusmahdollisuutta (noin 90 % vastaajista piti tärkeänä tai erittäin tärkeänä, Kuva 3). Myös ulkoilu- ja jaloittelumahdollisuutta laidunkauden ulkopuolella sekä keritsemistä kahdesti vuodessa piti vähintään tärkeinä noin 80 % vastaajista. Hyvän kohtelun ja käsittelyn koulutusta piti vähintään tärkeänä 88 % vastaajista ja karitsoinnin valvontaa ja ennaltaehkäisevää terveydenhuoltoa noin 85 % vastaajista.

Kuva 3. Hyvinvointikriteerien tärkeys lampaanlihan tuotannossa (n=400)

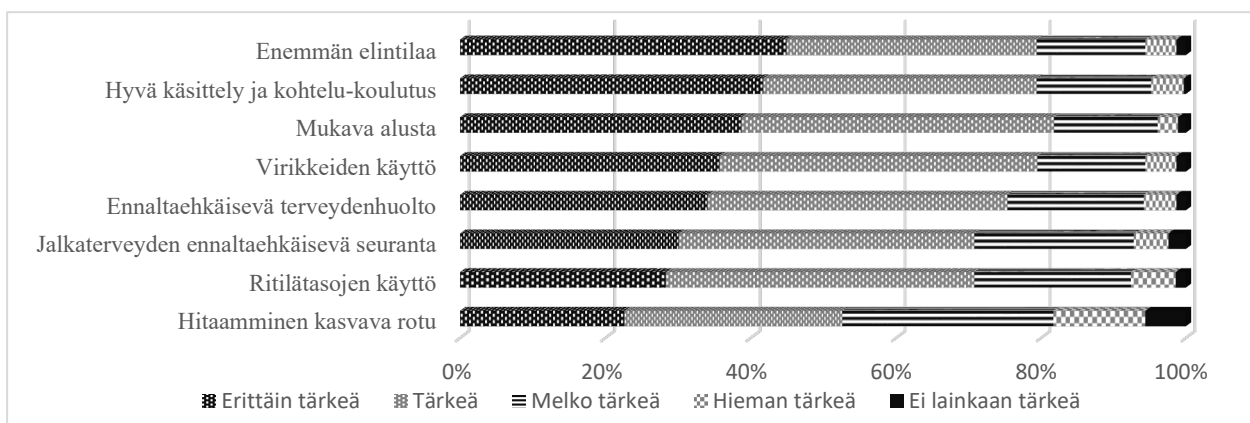
Kanojen osalta tärkeimpinä kriteereinä pidettiin vapaata liikkumista ja lisäelintilaa (Kuva 4). Myös lajinomaista ruokintaa (esim. kokonaiset hyvät), ulkoilumahdollisuutta, kuopsutus- ja kylpemismahdollisuutta, hyvä kohtelu ja käsittely -koulutusta ja ennaltaehkäisevää terveydenhuoltoa piti vähintään tärkeänä noin 80 % vastaajista. Ilmanlaadun seuranta nähtiin kriteereistä vähemmän tärkeänä kuin muut kriteerit.

Kuva 4. Hyvinvointikriteerien tärkeys kananmunan tuotannossa (n=400)

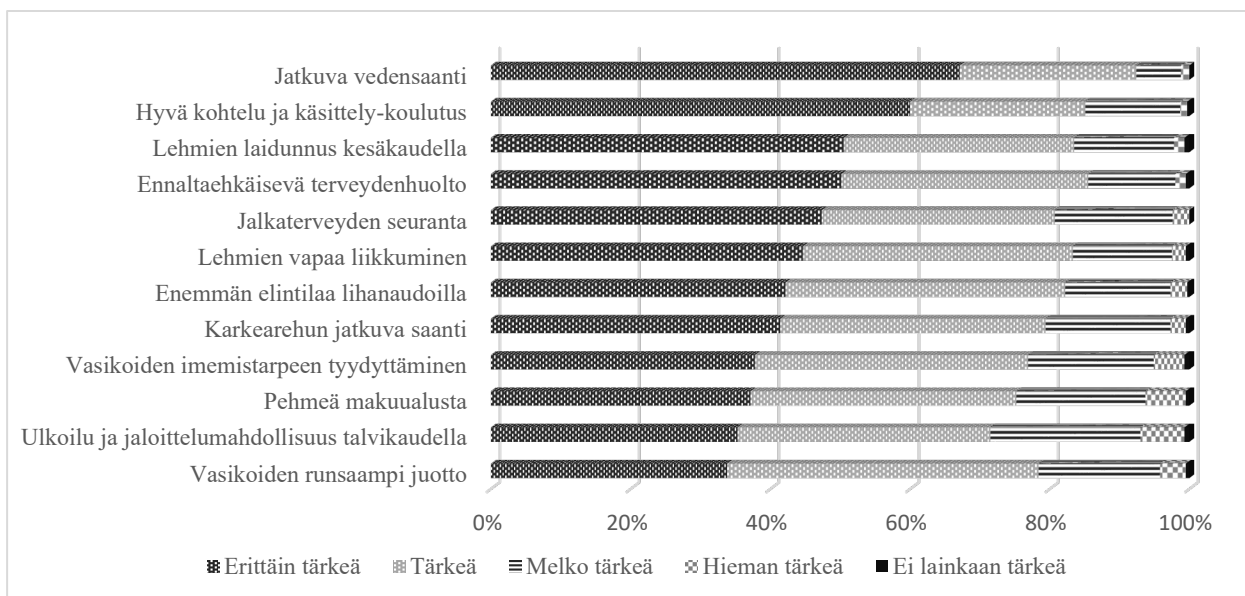
Broilerintuotannon osalta tärkeimpinä pidettiin lisätilaa, virikkeiden käyttöä (esim. kylpylaatikot), hyvä käsittely ja kohtelu -koulutusta sekä mukavaa alustaa eli pehkun laatua (Kuva 5). Jalkaterveyden säännöllistä seuranta tilalla sekä ritilätasojen käyttöä piti vähintään tärkeänä 71 % vastaajista ja ennaltaehkäisevää terveydenhuoltoa 75 % vastaajista. Hitaammin kasvava rotu oli tärkeä vain 53 prosentin mielestä vastaajista.

Naudoilla hyvinvointikriteereiksi esitettiin tuotantomuodon ja -vaiheen osalta yksilöidymmin lehmille laidunnusta sekä pihattonavettaa, vasikoille runsaampaa juottoa ja imemistarpeen tyydyttämistä ja lihanaudoille lisäelintilaa. Kaikille naudoille yhteisiä hyvinvointitoimenpiteitä olivat jatkuva vedensaanti, ennaltaehkäisevä terveydenhuolto, hyvä kohtelu ja käsittely -koulutus, jalkaterveyden seuranta, karkearehun jatkuva saanti, pehmeä makuualusta ja ulkoilumahdollisuus laidunkauden ulkopuolella.

Kuva 5. Hyvinvointikriteerien tärkeys broilerintuotannossa (n=400)

Tärkeimpänä nähtiin jatkuva vedensaanti (Kuva 6). Erittäin tärkeänä pidettiin jälleen hyvä kohtelu ja käsittely -koulutusta. Yli 80 % piti vähintään tärkeänä myös ennaltaehkäisevää terveydenhuoltoa, jalkaterveyden seuranta, lisätilaa lihanaudoille, lehmien vapaata liikkumista pihatossa ja lehmien laidunnusta.

Kuva 6. Hyvinvointikriteerien tärkeys maidon- ja naudanlihantuotannossa (n=400)

Hyvinvointituotteiden ostaminen

Vastaajien (n=400) näkemystä hyvinvointituotteen ostamisesta tarkasteltiin viisiportaisella Likert-asteikoilla. Vastaajista 76 % koki hyvinvointimerkin tuotteen ostamisen positiiviseksi (valitsi 4 tai 5, viiden kuvatessa erittäin positiivista ja erittäin yhden negatiivista). Vastaajista 61 % ostaisi hyvinvointimerkittyjä tuotteita, jos kotieläintuotannossa keskityttäisiin enemmän eläinten hyvinvointiin ja eri mieltä 9 %. Huolestuneita tuotantoeläinten hyvinvoinnista sen vaikuttaessa ostopäätökseen vastasi olevansa 52 % ja eri mieltä asiasta 11 %. Hyvinvointimerkittyjen tuotteiden uskottiin olevan liian kalliita ostaa 29 % mielestä vastaajista, kun taas eri mieltä vastaajista oli 32 %. Merkittävää on, että 68 % vastaajista uskoo, että hyvinvointimerkityn tuotteen ostamisen parantaisi tuotantoeläinten hyvinvointia. Vastaajista lähes neljännes (24 %) epäili, että ei huomaisi hyvinvointimerkittyä tuotetta kaupan hyllystä, 43 % huomattessa ja 55 % vastaajista ei lähtisi hakemaan hyvinvointimerkittyjä tuotteita oma nykyisin käyttämäänsä ruokakauppaa kauempaa. Vain 15 % olisi valmis lähtemään kauemmaksi. Markkinoilla olevia luomutuotteita oli ostanut tuotetypistä riippuen (luomumaito, luomumunat ja luomuliha) 12-16 % vastaajista vähintään viikoittain. Vähintään kuukausittain luomumaitoa oli ostanut 39% vastaajista, luomumunia 46 % vastaajista ja luomulihaa 40 % vastaajista. Toisaalta 39 % vastaajista ei ollut ikinä

ostanut luomumaitoa, 28 % luomumunia ja kolmannes luomulihaa. Kysyttäessä Hyvää Suomesta-tuotteista, 17 % vastasi, ettei ollut koskaan ostanut niitä, kun taas 70 % oli ostanut niitä vähintään kuukausittain.

Tulosten tarkastelu

Tarkastellessa kuluttajien näkemystä hyvinvoinnista eri tuotantomuodoissa, mielipide sikojen ja siipikarjan hyvinvoinnin matalammasta tasosta on tullut esiin jo aiemmissa kyselyissä (EHK 2013b). Myös kansainvälisesti tarkastellen kuluttajat pitävät broilereiden hyvinvoinnin matalatasoisena (Martelli 2010). Myös teurastamista edeltävästä hyvinvoinnista on saatu kuluttajien näkemyksiä aiemmissa tutkimuksissa (Clark ym. 2016), joissa kuluttajat näkivät hyvinvointia heikentävän pitkät teurastusmatkat ja etenkin ravinnon tai -vedenpuute teurastuksen aikana sekä eläimen tainnutuksen epäonnistuminen.

Kuluttajien vähäinen tietoisuus eläintuotannosta sekä heikot yhteydet nousivat esille tämän tutkimuksen tuloksissa. Vähäinen tieto eläintuotannon käytännöistä ja yleensä vieraantuminen eläintuotannosta ovat nousseet esille aiemmissakin tutkimuksissa. Clark ym. (2016) totesivat meta-analyysissään, että omaa subjektiivista tietoa lisäksi usein yliarvioidaan ja yhteydet tai kokemukset eläintuotannosta kertovat enemmän todellisesta tietotasosta kuin oma arvioitu tietämys. Tosin tässä tutkimuksessa vain 19 % koki tietävänsä melko paljon tai paljon ja 45 % vastaajista ei ollut yhteyksiä eläintuotantoon. Tämä voi selittää esimerkiksi sitä, miksi nautojen hyvinvoinnin nähtiin olevan korkeammalla tasolla. Laiduntavia lemmiä käytetään usein esimerkiksi mainostarkoituksessa ja ne luovat *mielikuvaa* mukavasta ympäristöstä ja elinmukavuudesta. Esimerkiksi sikojen osalta julkisuudessa on ollut negatiivista keskustelua häkkien käytön osalta, mikä myös heikentävät kuluttajien mielikuvaa eläinten hyvinvoinnista.

Vastaajille tärkeimmät hyvinvointikriteerit kuvaavat eläinten perustarpeita, kuten asianmukaista ravinnon ja veden saantia sekä hyvää terveydentilaa. Ennaltaehkäisevä terveydenhuolto sekä hyvän käsittelyn ja kohtelun koulutus ovat tärkeimpien kriteerien joukossa kaikilla lajeilla. Inhimillinen kohtelu sekä luonnollisuus (käyttäytymisen ja olosuhteiden näkökulmasta) on havaittu kuluttajille keskeisiksi myös aiemmissa tutkimuksissa (Blokhuys ym. 2003, Clark ym. 2016). Luonnollisuus liitetään usein myös riittävän tilaan ja ulospääsyyn. Lisäelintilan sekä ulospääsyn mahdollisuus näkyivät myös positiivisina/kannatettavina kriteereinä tässä tutkimuksessa. Ylipäätään liikkumisen vapaus etenkin nautoilla ja kanoilla nähtiin hyvin tärkeinä. Eläinten hyvinvointi oli valtaosan mielestä parantunut viime vuosina. Tämä on mielenkiintoinen tulos, sillä viimeaikaisissa tutkimuksissa nykyinen moderni tuotanto on herättänyt huolta eläinten hyvinvoinnin näkökulmasta, toisaalta sen hyviä puolia on ajateltu olevan parantunut hygieniataso ja myös tehokkuus omalta osaltaan (Clark ym. 2016). Paranemisen syyksi esitettiin muun muassa viranomaisen valvonnan tehostumista ja uusia tuotantoteknologioita.

Johtopäätökset

Kuluttajille tärkeimpiä hyvinvointikriteerejä olivat eläinten perustarpeisiin liittyvät tekijät, kuten ennaltaehkäisevä terveydenhuolto ja ravinnonsaanti. Näiden lisäksi myös monien muiden, kuten eläinten hyvän käsittelyn ja kohtelun koulutuksen sekä muiden lajinmukaista käyttäytymistä edistävien tekijöiden, nähtiin olevan tarpeellisia hyvinvointimerkinnässä. Myös ostohalukkuutta esiintyi tuloksissa, vaikka osa vastaajista epäili, sopiiko hyvinvointimerkittyjen tuotteiden hintataso heidän budjetilleen. Hyvinvointimerkityn tuotteen huomaamista hyllystä ja yleensä pakkausmerkintöjen huomioimista ei voi pitää itsestäänselvyytenä, mikä tuo haasteita hyvinvointimerkintäjärjestelmän markkinointiin. Kaiken kaikkiaan markkinoinnin osalta haastavaa on kuluttajien vähäinen tieto eläintuotannosta.

Eläinperäiset mittarit mittaavat usein luotettavimmin eläinten hyvinvointia, mutta niiden käyttö voi olla resurssiperäisiä mittareita kalliimpaa. Etenkin niiden markkinointi kuluttajalle voi olla haaste. On helpompi myydä kuluttajalle tuotetta, jossa eläin on saanut olla pehmeällä makuualustalla ja nauttia laidunnuksesta kuin markkinoida pienempää porsaskuolleisuutta ja vähäisempiä ihovaurioita. Tulokset luovat kuitenkin mahdollisuuksia hyvinvointimerkinnän kehittämiseksi Suomen markkinoille, sillä eläinten hyvinvointi kiinnostaa suomalaisia ja useiden hyvinvointitekijöiden liittäminen eläintuotantoon ja hyvinvointijärjestelmään nähtiin tärkeiksi.

Kiitokset

Tämä tutkimus on osa Eläinten hyvinvointimerkintä suomalaisen eläintuotannon kilpailukyvyyn ja laadun edistäjänä-hanketta. Hankkeen toteuttavat Luonnonvarakeskus ja Pellervon taloustutkimus ja sitä ovat rahoittaneet maatilatalouden kehittämisrahasto (MAKERA) sekä A-tuottajat, HKScan, Valio, Arla, Juustoportti food, Lidl, Maa- ja metsätaloustuottajain keskusliitto ja SEY Suomen eläinsuojelu.

Kirjallisuus

Barnett, J., Hemsworth, P., Cronin, G. & Jongman, E. 2000. A review of the welfare issues for sows and piglets in relation to housing. *Crop and Pasture Science* 52:1–28. <https://doi.org/10.1071/AR00057>

Bessey, W. 2006. Welfare of Broilers: A review. *World's Poultry Science Journal* 62: 455–466. <https://doi.org/10.1079/WPS2005108>

Blokhuis, H. J., Jones, R. B., Geers, R., Miele, M., & Veissier, I. 2003. Measuring and monitoring animal welfare: Transparency in the food product quality chain. *Animal Welfare* 12: 445–455.

Boissy, A., Jensen, M., Manteuffel, G. & Moe, R. 2007. Assessment of Positive Emotions in Animals to Improve Their Welfare. *Physiology & Behavior* 92: 375–97. <https://doi.org/10.1016/j.physbeh.2007.02.003>

Botreau, R., Bracke, M.B.M., Pery, P., Butterworth, A., Capdeville, J., Rennen, C.G. van & Veissier, I. 2007. Aggregation of measures to produce an overall assessment of animal welfare. Part 2: analysis of constraints, *Animal* 1: 1188–1197. <https://doi.org/10.1017/S1751731107000547>

Botreau, R., Veissier, I. & Pery, P. 2009. Overall assessment of cow welfare: strategy adopted in Welfare Quality®. *Animal Welfare* 18: 363–370.

Canali, E & Keeling, L. 2016. Welfare Quality® project: from scientific research to on farm assessment of animal welfare. *Italian Journal of Animal Science* 8, 2009: Proceedings of the 18th ASPA Congress, Palermo, June 9-12, 2009. <https://doi.org/10.4081/ijas.2009.s2.900>

Clark, B., Stewart, G., Panzone, L., Kyriazakis, I. & Frewer, L. 2016. A Systematic Review of Public Attitudes, Perceptions and Behaviours Towards Production Diseases Associated with Farm Animal Welfare. *Journal of Agricultural and Environmental Ethics* 29: 455–478. <https://doi.org/10.1007/s10806-016-9615-x>

Dawkins M., Donnelly, C. & Jones, T. 2004 Chicken welfare is influenced more by housing conditions than by stocking density. *Nature* 427: 342–344. <https://doi.org/10.1038/nature02226>

Dwyer, C.M., 2008. Genetic and physiological determinants of maternal behavior and lamb survival: implications for low-input sheep management. *Journal of Animal Science* 86:246–258. <https://doi.org/10.2527/jas.2007-0404>

EHK 2013a. Häkkiporsituksesta luopumisen tuotannolliset ja taloudelliset vaikutukset. Eläinten hyvinvointikeskus 2013. <https://mmm.fi/documents/1410837/1858027/Porsitusselvitys/c6f9206b-0e44-4031-affb-a5390ea4b9d6/Porsitusselvitys.pdf>

EHK 2013b. Animal welfare in Finland. A national report on animal welfare. Helsinki 2013. <https://www.elaintieto.fi/wp-content/uploads/2015/12/Animal-Welfare-Report.pdf>

EHK 2016. Eläinten hyvinvointi Suomessa. Kansallinen eläinten hyvinvointiraportti II. Helsinki 2016. https://www.elaintieto.fi/wp-content/uploads/2016/06/El%C3%A4inten_hyvinvointi_Suomessa.pdf

Eläinsuojelulaki 247/1996. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1996/19960247>

- Eläinsuojeluasetus 396/1996. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1996/19960396>
- Hernandez-Mendo, O., von Keyserlingk, M.A.G., Veira, D.M. & Weary, D.M. 2007. Effects of pasture on lameness of dairy cows. *Journal of Dairy Science* 2: 1209–1214. [https://doi.org/10.3168/jds.S0022-0302\(07\)71608-9](https://doi.org/10.3168/jds.S0022-0302(07)71608-9)
- Juustoportti 2020. Mitä vapaan lehmän maito on. <https://www.juustoportti.fi/vapaalehma>
- Laki eräistä ohjelmaperusteisista viljelijäasetuksista 1360/2014. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141360>
- Lawrence, A., Vigors, B. & Sandoe, P. 2019. What Is so Positive about Positive Animal Welfare? -A Critical Review of the Literature. *Animals* 9: 783. <https://doi.org/10.3390/ani9100783>
- Lidl 2020. Ilona - hyvinvoivien lehmien maitoa. <https://corporate.lidl.fi/vastuullisuus/tuotteet/ilona-maito>
<https://www.juustoportti.fi/vapaanlehmantuotteet>
- MMM. 2018. Eläinsuojelulaista tulee eläinten hyvinvointilaki. Luettu 29.1.2020. <https://mmm.fi/elainsuojelulaki>
- MMM 2020. Eläinten hyvinvointi. <https://mmm.fi/elainten-hyvinvointi>
- Martelli, G. 2010. Consumers' perception of farm animal welfare: an Italian and European perspective. *Italian Journal of Animal Science* 8: 31–41. <https://doi.org/10.4081/ijas.2009.s1.31>
- Roca-Fernandez, A.I., Ferris, C.P. & Gonzalez-Rodriguez, A. 2013 Short communication. Behavioural activities of two dairy cow genotypes (HolsteinFriesian vs. Jersey x Holstein-Friesian) in two milk production systems (grazing vs. confinement). *Spanish Journal of Agricultural Research* 11: 120–126. <https://doi.org/10.5424/sjar/2013111-2682>
- Ruokavirasto 2019. Eläintaudit Suomessa 2018. Ruokaviraston julkaisu 4/2019. https://www.ruokavirasto.fi/globalassets/tietoameista/julkaisut/julkaisusarjat/julkaisu/elaimet/ruokaviraston_julkaisu_4_2019_elaintaudit_suomessa_2018.pdf
- Ruokavirasto 2020. Laatuvaastuu. <https://www.ruokavirasto.fi/yritykset/elintarvikeala/elintarvikealan-yhteiset-vaatimukset/kansalliset-laaturjestelmat/laatuvaastuu/>
- Scollo, A, Contiero, B, Gottardo, F. 2016. Frequency of tail lesions and risk factors for tail biting in heavy pig production from weaning to 170 kg live weight. *The Veterinary Journal* 207: 92–98. <https://doi.org/10.1016/j.tvjl.2015.10.056>
- SVT 2020a Suomen virallinen tilasto (SVT): Väestön koulutusrakenne [verkkojulkaisu].
ISSN=1799-4586. Helsinki: Tilastokeskus. Viitattu: 31.1.2020. <http://www.stat.fi/til/vkour/yht.html>
- SVT 2020b. Suomen virallinen tilasto (SVT): Tulonjakotilasto [verkkojulkaisu].
ISSN=1795-8121. Helsinki: Tilastokeskus. Viitattu: 31.1.2020. <http://www.stat.fi/til/tjt/index.html>
- SVT 2020c. Suomen virallinen tilasto (SVT): Väestön koulutusrakenne [verkkojulkaisu].
ISSN=1799-4586. Helsinki: Tilastokeskus. Viitattu: 31.1.2020. <http://www.stat.fi/til/vkour/index.html>
- SVT 2020d. Työssäkäynti [verkkojulkaisu].
ISSN=1798-5528. Helsinki: Tilastokeskus. Viitattu: 31.1.2020. <http://www.stat.fi/til/tyokay/tau.html>
- Turner, S.P., Ewen, M., Rooke, J. & Edwards, E. 2000. The effect of space allowance on performance, aggression and immune competence of growing pigs housed on straw deep litter at different group sizes. *Livestock Production Science* 66: 47–55. [https://doi.org/10.1016/S0301-6226\(00\)00159-7](https://doi.org/10.1016/S0301-6226(00)00159-7)
- Vermeer, H.M., Dirx-Kuijken, N. & Bracke, M. 2017 Exploration Feeding and Higher Space Allocation Improve Welfare of Growing-Finishing Pigs. *Animals (Basel)* 7: 36. <https://doi.org/10.3390/ani7050036>
- Von Keyserlingk, M., Rushen, J., de Passillé, A. & Weary, D. 2009. Invited review: The welfare of dairy cattle- Key concepts and the role of science. *Journal of Dairy Science* 92: 4101–4111. <https://doi.org/10.3168/jds.2009-2326>

Wallenius, E. 2020. Factors affecting Animal Welfare with emphasis on the Finnish livestock production. Literature review. Julkaisematon käsikirjoitus.

Washburn, S.P. White, S.L. Green, J.T., Jr. & Benson G.A. 2002 Reproduction, mastitis, and body condition of seasonally calved Holstein and Jersey cows in confinement or pasture systems. *Journal of Dairy Science* 85: 105-111 Welfare Quality 2018. Welfare Quality Network. [https://doi.org/10.3168/jds.S0022-0302\(02\)74058-7](https://doi.org/10.3168/jds.S0022-0302(02)74058-7)

Welfare Quality 2018. Welfare Quality network. <http://www.welfarequality.net/en-us/home/>

Wischner, D., Kemper, N. & Krieter, J. 2009. Nest-building behaviour in sows and consequences for pig husbandry. *Livestock Science* 124: 1–8. <https://doi.org/10.1016/j.livsci.2009.01.015>